

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджено причини виникнення та розвиток дитячих видань повоєнного періоду, які стали основним джерелом формування національної та патріотичної молоді.

Ключові слова: дитячі видання, друкарство, книговидавець, редактор.

Початок ХХ століття для українського народу ознаменувався найбільшими випробовуваннями у час національно-визвольних змагань, оскільки Україна була пошматована і перетворена на Руїну. «Зі знеможених і наболілих українських душ виривався один тільки розпачливий, глухий крик: «Пропало все, пропало...» [10, с. 2].

Польська цензура стала дамокловим мечем для українського друкованого слова, оскільки масово знищувала українські школи та забороняла періодичні видання. Гостро постало питання національного та культурного відродження українського молодого покоління.

Створення дитячих видань та преси стало основним завданням, оскільки під впливом повоєнних подій діти були спрагли рідного слова. За словами І. Ющишина, «Воєнне лихоліття змело багато культурних цінностей та надбань нашого народу. Перестав виходити і дитячий журнал «Дзвінок», виданий У.П.Т. у Львові. Брак такого органу давався дуже відчувати по війні, головно в добі польсько-українських змагань за долю Сх. Галичини, особливо по містах, де наша молодь і діти були переслідувані в своїх почуваннях, прозивані різнородними згідними прізвиськами. Це впливало дуже некорисно на розвиток їх психічних настроїв, бо українські діти чули всюди про героїзм польських дітей, а не знали нічого про своє. Брак якої-небудь літератури та взагалі брак книжок для дітей – давався відчувати – головно вчителю, яке бажало дати українським дітям якийсь рівноважник, що впевнював би їх про своє минуле та про героїчні змагання нашого народу за своє право на існування, в яких брали участь також і малі діти» [10, с. 4].

Відомий український педагог Б. Заклинський свідчить про те, що «Будучина нашого народу полягає на розумнім і добрім вихованню дітей. Сім'я – родина – це підвалина нації... Здібна, добре вихована, патріотична й працююча молодь – це найбезпечніша запорука повного розвитку та розквіту народу...» [3, с. 31].

На теренах Галичини у цей період заявив про себе молодий та завзятий видавець, редактор, журналіст, відомий громадський діяч та учитель «Рідної школи» ім. В. Грінченка Михайло Таранько

(1887–1950). За власні кошти він зумів заснувати не лише видавництво, але й почав окремо видавати журнал для дітей «Світ Дитини» (1919–1939), який до того часу був додатком до журналу для молоді «Молода Україна». А ще видавав певні серії видань: «Образкова (кольорова) Бібліотека», «Діточа Бібліотека», «Бібліотека для молодіжи», «Бібліотека «Молодої України», «Популярна Бібліотека» та «Пластова Бібліотека».

М. Таранько вважається творцем пресо- та книговидавання для дітей та молоді 20-30-х рр. ХХ ст., поєднавши у «Діточій Бібліотеці» найкращі зразки галицької та світової художньої літератури..

За словами Я. Мацюк, Михайло Таранько був справжнім патріотом своєї Батьківщини, оскільки був відданим і жертвним для свого народу. «Сильною, дуже сильною треба бути людиною, незломну ідею і велику віру в неї треба мати, а при тому всеціло народ треба любити, щоби жертвувати себе цілого, своє скромне майно на почин...» [6, с. 13].

Свого часу М. Таранько зумів зорганізувати добродійний фонд передплати «Діточої Бібліотеки» для бідних дітей Гуцульщини та Лемківщини, розвиваючи у такий спосіб шкільні бібліотеки, які стали основним джерелом формування національних поглядів у молоді.

За підрахунками Б. Гошовського, у період між двома світовими війнами в Галичині вийшло майже 500 українських дитячих книжкових видань, у яких важливу роль відіграла постать М. Таранька, який ставив перед собою певну мету – поширювати українську культуру для дітей.

Будучи педагогом, М. Таранько прагнув виховати національносвідоме нове покоління для своєї Батьківщини, а свої думки та ідеї втілював у видання «Світ Дитини». На цю ідею надихав автора Михайло Галушинський, який також спричинився до розвитку української культури.

Про стан та перспективи розвитку дитячої літератури в Галичині яскраво описав Б. Гошовський у своїй статті, де зазначав: «Вільна українська дитяча література, багата на первні тисячолітньої християнської культури і сповнена свого природного національного звучання та з розгорненою власною історичною тематикою змогла розвиватись після невдачі визвольних змагань тільки поза межами СРСР – головно в Галичині, дарма, що тут діяла польська цензура і конфіскації...» [2, с. 44].

Редакція журналу втілювала в життя свої ідеї через донесення українського слова та культури до сердець дітей. На думку Дирекції ВПУ, «Світ Дитини» заступає дуже успішно інтереси національного виховання, а справа ся є для нас під теперішню пору бодай чи не найважливіша. Тому се видавництво не може і не сміє ніяким чином припинити свою діяльність» [9, с. 14].

Видавець дитячого часопису М. Таранько напередодні виходу в світ журналу зізнався, що «Для 1 листопада 1919 року – в пропам'ятну першу річницю повстання української держави – я випустив у світ перше число дитячого журналика, якому дав імення: «Світ Дитини», – взоруєчись на німецькі та англійські того роду публікаціях. Перше число вийшло в 4 000 примірників і я розіслав його на всі адреси, яких достарчила мені Адміністрація. «Вперед» одинокого під цю пору українського щоденника у Львові та взагалі на цілому терені тодішньої Східної Галичини»...

Часопис був розрахований і на читачів за межами України: в Польщі, Німеччині, Америці, Канаді, Чехословаччині, Румунії, Бразилії, Аргентині. Велику фінансову підтримку отримувало видання з Америки і Канади, оскільки у 1922-24 роках давали близько 700 передплатників, а це свідчить про високу довіру до написаного.

До співпраці М. Таранько запрошував відомих письменників, громадських та культурних діячів, вчителів, літераторів, які зголосились працювати у виданні на добровільних засадах, жертвуючи свій дорогий час на благо та розвиток національної культури, оскільки вважали цей часопис важливим чинником формування людської особистості.

Свого часу І. Багрянний в одній зі своїх статей писав, що творити-писати дітям – це діло видатних талановитих письменників, що це важлива ділянка творчості не може бути залишена тільки декому, а тим більше малоталановитим і недосвідченим... В одній зі своїх статей С. Сірополк зазначав: «...справжній діточий письменник мусить бути поетом. І це тому, що дитина не потребує послідовності й висновків, їй потрібні образи, фарби й згуки. Але не тільки поетом має бути діточий письменник, – він мусить знати дітей, розуміти дитячу психологію, носити в собі, в своєму серці ті високі моральні ідеї, які відібуваються в кожному творі його, бо художня правда сполучується з красою ідеї, а це ознака справжнього високого мистецтва» [8, с. 109].

У 30-ті роки ХХ століття на теренах Галичини виходить ще одне щотижневе видання для дітей – журнал «Дзвіночок» (1931–1939). Відповідальним редактором цього часопису був відомий книговидавець Іван Тиктор.

Вперше про І. Тиктора як діяча друкарства дізнаємося із передмови Я. Дашкевича до книжки «Історія українського війська» [5, с. 639]. Будучи студентом Рогатинської гімназії, І. Тиктор вихову-

вався під впливом громадського діяча та педагога Михайла Галушинського, який сповідував патріотичне виховання молоді. Він наголошував на тому, що необхідно формувати активну творчу молодь, яка сповнена державотворчого духу і здатна до реалізації української національної ідеї – розбудови незалежної України.

У своїх роздумах над виховним ідеалом М. Галушинський брав за основу західноєвропейський педагогічний досвід. Педагог зазначав: «Необхідно справу індивідуального виховання звести до повної гармонії з суспільним, громадянським вихованням, а саме, всі найгарніші індивідуальні чесноти й прикмети людини поставити на услуги громадянства й народу». [1, с. 63].

І. Тиктор відомий не лише як видавець та успішний підприємець, але й людина національної свідомості, військовик, підхорунжий, четар Української Галицької Армії, член Української військової організації. Ще у 20-х рр. поляки змушували розмовляти лише польською. У спогадах Х. Кавулі дізнаємося про риси характеру І. Тиктора: «...Його любов і гнів, компромісність і непоступливість, чуйність і диктаторство, щедрість і ощадливість створили оту вибухову суміш, що явила велику потугу, закладену в Тиктора природою, виховану в ньому роками випробувань на міцність, огранену спілкуванням із найзнаменитішими постатями Галичини минулого століття» [4, с. 67].

Часопис «Дзвіночок» був призначений для дітей молодшого шкільного та дошкільного віку, де друкувались твори патріотичного, виховного, пізнавального та розважального плану. Видання було цікавим для різного вікового рівня дітей, оскільки друкувались розповіді на історичну тематику, про видатних героїчних осіб, а також містив розповіді з галузі фізики, техніки та інших наук. У такий спосіб формувалось світобачення юного читача, його смаки та вподобання.

Слід зазначити, що часопис витримував конкуренцію із найкращими виданнями за кордоном, оскільки редагували його досвідчені автори.

Відомими дописувачами цього видання були І. Липа, С. Черкасенко, М. Підгірянкя, І. Крип'якевич, Б. Лепкий, В. Радзикович, М. Погідний, О. Цегельська, Р. Завадович, К. Малицька-Лебедева, І. Блажкевич, М. Мандюкова, І. Журовецька, С. Русова, А. Коломієць, В. Хронович, А. Курдик, А. Лотоцький, М. Сокольський та інші, які дали сотню віршів, казок, оповідань, сценічних картин, які наповнені національним та християнським світоглядом. Цими культурними надбаннями повинні похвалитись і наступні покоління, примноживши їх.

Великих успіхів у національно-культурному вихованні дітей досягла нелегка та наполеглива праця редакційної колегії видання «Світ Дитини». Але фінансові проблеми остаточно «підточать» живий організм цього видання.

В липні-серпні 1929 році, у Женеві відбувся III конгрес Світового союзу педагогічних установ, де вперше була представлена Україна в особі Софії Русової, яку делегували українські педагогічні та культурні установи. На Конгресі було зорганізовано виставку дитячих книжок і журналів, де Україна гідно представила річники «Світа Дитини», 28 книг видавництва «СД» та рисунки дітей з архіву «СД». Ця подія була надзвичайно важливою для України, оскільки світ дізнався про патріотичне та національне виховання молодого покоління.

У своїй статті «Символ ідей і чинів» І. Ющишин питає: «Що ж дав п. Таранько українським дітям, українському народові за 10 літ важкої видавничої праці, за 10 літ занепадів і підйомів, за 10 літ найтяжчих розчарувань і все нових хвиль віри в живучість українського народу?» [10, с. 2]

«Відповідь на це питання дав сам М. Таранько, закінчивши перший рік свого «Світика». «В пропам'ятну річницю будови великої Української

Хати від вершка, ми розпочинаємо нову будову від підвалин, і нині бачимо потішаючи симптоми, що на обраний нами шлях стають поволі входити нові каменярі, ковалі і будівничі, які бажають промостити нові шляхи та викувати нову долю і щастя Українському народові, що задумують збудувати величавий храм свободи й Рівності... Ми даємо українській суспільності «Світ Дитини», як свідомість нашої праці для будучності з тим запевненням, що Україна живе й житиме вічно в серцях українських дітей і молоді!» [7, с. 257-259].

Дитячі видання «Світ Дитини» та «Дзвіночок» стали наріжним каменем у патріотичному вихованні українських дітей, оскільки у них була сформована основна мета – національне виховання, що є найважливішою справою для всього народу. Таке виховання необхідне для кожного покоління, оскільки воно допомагає гартувати дух, додає сил та наполегливості, щоб до кінця відстоювати свою незалежну думку та йти по життю дорогою правди і добра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галушинський М. Про мету виховання // М. Галушинський – лицар обов'язку і чину. – Матеріали наукової конференції, присвячені 120-річчю від дня народження і 90-річчю відкриття Рогатинської гімназії ім. В. Великого. – Львів-Рогатин, 1999. – 100 с. – С. 63.
2. Гошовський Б. Дитяча література поза УСРС між двома війнами – «Світ Дитини», «Дзвіночок» і ін. у Львові, дитячі видання в Буковині, Закарпатті, на еміграції. Українська дитяча література. Спроба огляду і проблематики. – Торонто. 1966 – С. 44.
3. Заклинський Б. Як дбає українська родина про свою молодіж? // Що треба знати кожному українцеві? – Відень, 1916 – 40 с. – С. 31.
4. І. Тиктор: талан і талант. Монографія / Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар та ін. – Львів: Українська академія друкарства, 2007. – 240 с. – С. 67.
5. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів І. та ін.. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Упорядкування, покажчики Б.З. Якимовича. – 4-е вид., змін. і доп. – Львів: Світ, 1992. – С.V-VI. – С. 639.)
6. Мацюк Я. Культурно-виховні досягнення «Світа Дитини» за перше десятиліття (1.II.1919–1.XI.1929) // Шлях виховання і навчання. Ч.11. 1929 – 12-21 с. – С. 13.
7. Світ Дитини. Р.1. Ч. 25. Львів, 1 падолист 1920. – С. 257-259».
8. Сірополк С. Казка, як матеріал дитячої літератури // Бібліотечний порадник. 1925. Ч.4. Р. I жовтень-грудень. – С. 106-109.- С. 109.
9. Стаття «Пекуча справа» // Учителське слово. Ч.7/8 1922, С. 14.
10. Ющишин І. Символ ідей і чинів // Шлях виховання і навчання. – 1929, Ч.11 (листопад) 2-11 с. – С. 4.

Myroslava Pitsyshyn

Pre-Conditions Of Origin Of Child 'S Literature On Ukraine

Annotation. In the article investigation reasons of origin and development of child's editions of post-war period, which became the source of forming of national and patriotic young people.

Key words: child's editions, book-printing, publisher, editor

Одержано 20.06.2014 р.